

Mal Ve Can Emniyeti Hakkında Düşünce Ve Temenniler

OSMAN BÖKE *

- Batı memleketlerinin hukuk ilkelerinin tatbikatında şahıslar bir eylemde bulunduğu veya suç işledikleri zaman yasa karşısına, yargıcın huzuruna genellikle tutuksuz zanlı olarak çıkarılırlar.

Devletin imkânları, gücü ve yasaları o şahsı suçsuz gibi kabul ederek hakikatlerin meydana çıkmasını ispata çalışır ve bu gibi işler o ellerde aksamadan yürütülür. Böylece çok titiz ve hassas davranılarak yürütülen yargı sonunda arzu edilen doğru netice alınır.

Doğu memleketlerinde ve bilhassa bizde ise fertler bir eylemde bulunduğu veya suç işlediği takdirde zanlı ve sabıkalı şahıslar ekseriya tutuklu ve suçlu olarak yasanın karşısına, yargıcın huzuruna çıkar ve bu şahıs kendi imkânları ve gücü ile suçsuzluğunu ispat etmeye çalışır, bu şekilde böyle bir yasantı düzeyi ekseri halde inişli, yokuşlu olur. Neticede pek arzu edildiği gibi sonuçlanmaz.

İleri ülkelerde toplu yasantı, ilerleme, kalkınma ve toplumu teşkil eden fertlerin refahı için bir iş ve bir eylemin yapılması lâzım. Bir iş ve bir eylemin olmadığı yerde kötü sonuçta olamaz, ve dolayısıyla KAZA olup; yaralanma veya ölüm vuku bulmaz. Eğer bir yerde bir iş yapılıyor ve bir eylem oluyorsa, o kısımda meydana gelip gözüken kötü sonuçlar neticesinde yaralanma veya ölüm vuku bulurki biz buna KAZA diyoruz.

Saniyen ve yine batı memleketlerinde vuku bulan kazalar ise önce kaza olarak nitelenir, bilâhare tetkik edilir, kazayı meydana getiren sebepler üzerinde durularak kazanın olmamasını veya tekerrürünü önleyici çeşitli yönlerden çalışmalar yapılır. Bu meyanda meselâ Fransa'da maden sanayiinde bir kaza meydana gelince, o işin ehli kimseler kaza-

nın oluşunu, sebebini ve neticesini etraflıca tetkik edip kazaların olmaması için iş yapanların nasıl hareket etmelerinin icap ettiğini belirten bir raporu çalışanların dikkatini çekmek için kendilerine yazılı olarak vermek suretiyle şahısları bu konuda gerekli fikre sahip kıldıktan sonra da tekerrür edebilecek olan kazaların tekerrürünün önüne bir nebze olsun geçme işlerine ilâveten daha birçok yönlerden çalışmalar yapılır.

Memleketimizde vuku bulan kazalar yasalarda karşısında ve efkârı umumiye nazarında kaza olarak nitelenmez. Kazayı yapan veya sebep olan bulunup yasanın karşısına hâkimin huzuruna çıkarılıp suçu sabit edilince, bu suçun cezası tayin edilir bilâhare de kazanın olmaması için tedbir düşünülür.

İş yerlerimizde meydana gelen kazaların oluş şeklini ve neticesini görüp tetkik ettiğimiz zaman; sebeplerinin ileri toplumlarda benzeri işlerin yürütümü sırasında olan tıp kazalarının sebeplerinin bizde olan kazalardaki sebeplere benzeyip aynı olduklarını müşahade edip görüyoruz. Kazayı yapanların veya kazaya maruz kalanların MAZİLERİ, ŞAHISLARIN KUSURLARI ve EMNİYETSİZ ŞARTLAR dolayısıyla KAZA'yı meydana getiriyor bilâhare sonuç ya YARALANMA veya ÖLÜM'le neticeleniyor.

İnsanlar yaradılış, düşünce, fikir ve fizik bakımından birbirlerinden farklıdırlar. Kaza ile karşılaşan şahıs daha önce zihnini meşgul eden olayların etkisiyle hareketlerinin kontrolünü kaybedebilir veya uygun olmayan bir refleksinden dolayı kazaya sebep olur.

Burada bir hususa değinmek istiyorum. Eskidende bugünde olduğu gibi insanların yasantılarını sürdürebilmeleri için bir çalışma

(*) E.K.İ. Merkez Emniyet Mühendisi.

yapmaları ve birçok gayretler göstermeleri gerekir. İşte bu zamanda karşılaştıkları güçlükleri veya müşkülâtları yenebilmeleri için bünyelerinin sağlam olması ve işlerin icap ettirdiği teknik bilgi ve kültüre de sahip olmaları lâzımdır. Bu bakımdan mazilerindeki ve rahat çalışmalarına engel olan hastalık gibi kusurlardan arı olanların daha iyi yaşama arzularının tahakkukundaki zorluklara meslekten bir misal vereceğim.

Asma ocağının iki tane bacaağzı vardır. Yakın tarihlerde; ocağa giren Mühendis arkadaş içeride işini bitiripde yorgun argın dışarı çıkarken, yapmış olduğu borçlarını nasıl kapatacağını ve aybaşında alacağı paranın bu durumu nasıl karşılayacağını hesabını yaparak mazisini düşünürken dalgınlıkla arzu ettiği ve çıkacağı bacaağzından çıkmayıp, yanlış yerden dere bacaağzından dışarı çıkmıştır. İşte 'bu kısımda ocak gazları, su, göçük gibi herhangi bir tahkike yani emniyetsiz şartlar ve şeraitler mevcut olsaydı arkadaş şahsi kusurlarından dolayı kazaya maruz kalacaktı keza şahısların kusurlarından dolayı meydana gelen sonuçlar ise başka bir şahsın veya bizzat kendisinin kusurundan dolayı olan birçok kazalar meydana gelmiştir.

Emniyetsiz şartlara gelince herkesin bildiği bir denklemi göz önüne aldığımızda

$$\text{iş} = \text{kuvvet} \times \text{mesafe}$$

görüyoruzki: bu eşitlikte kuvvet ve mesafe işin birer fonksiyonudur. Eğer kuvvet ve mesafe normal şartlarda fonksiyonunu icra ederken emniyetsiz şartlar doğmuyorsa durum normaldir. Kaza vuku bulmaz. Şayet bu iki faktör fonksiyonunu icra ederlerken, normalin altında veya üstündeki ortamda emniyetsiz şartlar meydana geliyorsa ve buna ilâveten insan kusurları da o işte mevcutsa.

İşi sevk ve idare edenler emniyetsiz şartları, insan kusurlarını ortadan kaldırdıkları takdirde kaza meydana gelmeyecek ve dolayısıyla yaralanma veya ölüm vuku bulmayacaktır.

Yukarıda izahı yapılan konuyu biraz daha vuzuha kavuşturmak için herbir faktör bi; kibrit kutusunu temsil etmek üzere ve kibrit

kutularında düz bir düzey üzerinde muayyen mesafelerde dizdiğimizde bir olay meydana getirip kibrit kutularını devirdiğimiz takdirde kaza meydana gelir neticede ya yaralanma veya ölüm vuku bulur. Faktörlerden biri olan emniyetsiz şartı temsil eden kibrit kutusunu ortadan kaldırdığımız takdirde ve olayı tekrar meydana getirsek olay meydana gelir fakat kaza vuku bulmaz neticede yaralanma veya ölüm olmaz. Yukarıda izah ettiğimiz formüldeki mesafe kazanın meydana gelişinde önemli rolü oynuyor. Demekki bunun istisnai halini bir kenara bırakırsak kazaların oluşunda emniyetsiz şartların önemi büyük o halde her zaman dikkat edip emniyetsiz şartların meydana gelmesine çalışmamız icap ediyor. Çalışılan iş yerlerinde emniyetsiz şartları ortadan kaldırma çabalarının yarısına ve olacak kazalar için insan kusurlarını da ilmin ve tekniğin ileri olduğu bir çağda çeşitli tedbirlerle

- a) Gerekli sıhhi ve teknik tedbirlerle
- b) İşbaşında eğitim ve öğretimle

azalttığımız takdirde kaza adedi, kaza ağırlık payı ve kaza tekerrür paylarında önemli derecede azalma görülecektir.

Madencilik tekniğinde bizden ileri olan ülkeler bu konuların üzerine bizden önce eğilmişler ve netice almışlar. Aynı şekilde bizlerde durumun önemini kavrayıp bu konuda gereken, hassasiyeti gösterdiğimiz takdirde netice almamız pek tabiidir.

Şimdi işyerimiz olan Zonguldak Taşkömür Havzamızda vuku bulan ölümlü ve ölümsüz kazalara bakacak olursak ve meydana gelen kazaları tetkik ettiğimizde sonucun oluş zamanı yönünden iki grupta toplandığını görüyoruz.

Birinci grupta bulunan ölümlü ölümsüz kazalar, ötedenberi izahını bir türlü yapamadığımız ve nedenine müsbet bir şekilde cevap veremediğimiz iki dini bayram arasında vuku bulan ölümlü ve ölümsüz kazalar.

Bu tip kazalar memleketimizin yaşantısı itibarıyla örf ve adetlerimize göre her fert ve aile dini ve geniş halk kitlelerini kapsayan geleneksel günlerde iyi yaşama, karşılıklı

sevgi ve saygının ifade edildiği zamanlarda maddiyata, yani paraya dayanan alışverişin yapılabilmesi, kazancından bu günlerde fazla olabilmesi için her sınıf fertlerin üstün bir çalışma gayreti gösterdikleri bir olay ve bir gerçek iken tam bu esnada emniyetli çalışma ihmal edilerek emniyetsiz şartlar meydana getirilmiş oluyor. Böyle bir çalışma devam edince ve dolayısıyla yukarıda izahına çalışılan ölümlü ve ölümsüz vak'alar normal zamanlarda olan kazalardan daha fazla vuku bulduğu görülmektedir.

İkinci grupta mütalâa edilip düşünülen vesair zamanlarda vuku bulan ölümlü ve ölümsüz kazalar ise; yine aynı şekilde işçilerin, nezaretçilerin ve mühendislerin emniyetsiz şartlar ve şeraitlerde çalışmaları nedeniyle geliyor ve bir kaza dalgası şeklinde aşağı yukarı periyodik olarak işyerlerinde vuku bulmaya başlıyor, Misal olarak sıra ile Gelik, Karadon, Kilimli, Çaydamar, Asma, Dilâver, Kozlu ve Kandilli şeklinde veya başka bir sıra ile de olabiliyor.

İşte asıl bu ikinci gruptaki periyodik olarak meydana gelen kazaları önlememiz için işletmeyi temsil eden daha sel â niyetli şahısların; işçiye daha yakın yönetici durumunda olan mühendisleri, mühendislerinde nezaretçileri ikazı sonucu ve bilâhare de bu iki unsurun bir araya gelerek işçi grubunu ikazlarında işçi grubunda konunun önemini bizzat görüp yaşayarak işi daha sıkı tutmaları sonucu vuku bulan kaza dalgası savuşturulmuş olunuyor ve bu şekilde devam edip gidiyor.

Yukarıdaki izahatı analiz edip değerlendirerek üzerinde durduğumuz takdirde işçi grubu olan büyük topluluğun kazaların olmaması için emniyetsiz şartların ortadan kaldırılmasına onları yönettiğimiz takdirde alınacak netice büyük ve arzu edilen nitelikte olur. Bütün bu işlerin' bilfiil tatbikatı sırasında senelik iş programları yapılırken aşağıdaki hususların yerine getirilmesi elzemdir.

a) İşyerinin şartlarına uygun bir işletme metodunun yanı sıra, malzeme noksanlığından ve kötü malzeme kullanmadan mütevelit olan kazaların olmaması için malzemeyi

işin icabına göre iyi kalitede ve vaktinde temin edecek şekilde iş programı yapılarak tahakkuk ettirilmelidir.

Şöyleki; tahkimat malzemesi olarak kullandığımız demir belleme, demirbağ, maden direği, taş, çimento ve tuğla vaktinde temin edilirse lâğım, baca ve ayaklar daha süratli ilerleme yapacağından, açılan boşluklar uzun müddet beklemeyeceği için taban ve tavan tabakalarının sühneti bozulmaya vakit kalmadan o kısımdan cevherin alınıp çıkılmış olunacağı gibi taş ve kömür düşmelerinden dolayı meydana gelen kazalarda az olacaktır.

b) Beş tonluk araba kancalama tertibatları ve ocak nakliyat motorlarıyla, mantarları aşınmış, pabucu bulunmayan raylarda istenilen şekil ve nitelikte olmalıdır. Böylece nakliyat kazalarında meydan verilememiş olunacaktır.

c) Tazyikli hava ile çalışan vantilatörler, vantüpler, elektrikli vantilatörler normal ve işler vaziyette olduğu takdirde ocak ve kırsımlarında tehlikeli gaz terakümleri olmayacak ve bu şekilde meydana gelen gazdan dolayı boğulma ve zehirlenme şeklinde vuku bulan kazalarında vuku bulmayacağı.

d) Güçten düşmemiş manyetolar temin edip iyi yetiştirilmiş emniyet kurallarına riayet eden barutçuları işe tertip ettiğimiz takdirde patlayıcı maddelerden dolayı vuku bulan kazalarda vuku bulmayacaktır.

Saniyen yapılan senelik iş programlarının tahakkuku için talep edilen paranın yanı sıra cüzi bir miktarda para koyup, bu parayı adı geçen işe sekvetmeye çalıştığımızda; netice alan mühendise, nezaretçiye ve işçiye taltif ve teşvik hususunda sembolik olarak verdiğimiz takdirde ve buna ilâveten mühendise, nezaretçiye ve işçiye çalışkanlıklarını ve muvaffakiyetlerini teşvik edici payeler terfcih ettiğimiz takdirde. Esasen toplum olarak bu tip davranışlara fazlasıyla önem veren bir milletin fertleri olmamız dolayısıyla bu gibi şekil ve tarzlar nede olsa neticeye tesir edecek nedenler olarak nitelenebilir.

Burada sırası gelmişken şu hususu da belirtmekte fayda mülaâhaza edilebilir. Bir iş

yerinde mühendis, nezaretçi ve işçi bir küldür ve bunlar birbirini tamamlayan unsurlardır. Birine verilen diğerine verilmezse, birine yapılan tercih diğerine de yapılmazsa yapılan hareketler ve davranışlar yanlış olur iyi netice vermez verilen sembolik para ve yapılan tercihlerle beraber işbaşında çalışan, günlük yaşantısı esnasında bu küldeki fertlerin şahıslarına destek olabilecek görgü, bilgi ve kültürünü artıracak mesleki sinema filimleri gösterip, ellerine de mesleki dergi, broşür ve emniyet öğütlerini ihtiva eden kitaplar verirse bu konudaki düşünce ve davranışları müşahhas hale getirildiği takdirde kendilerine şifahi olarak söylenen sözlerin akıllarında kalmayıp unutulabileceklerinin düşünülmesi iâzımdır. Yukarıda sıraladığımız hususlar muvacehesinde konuya geniş çapta ve bizzat işçinin kendisinin eğilmesini arzu ettiğimiz şekilde temin ettiğimizde ve yapılan tercih hareketlerinin daha da etkili olması bakımından senenin muayyen günlerinde yapılacak ve tertiplenen gösteriler sonunda

TÜRKİYE'NİN BİR NUMARALI KAZMACISI
TÜRKİYE'NİN İKİ NUMARALI KAZMACISI
TÜRKİYE'NİN ÜÇ NUMARALI KAZMACISI
gibi

ZONGULDAK'IN BİR NUMARALI KAZMACISI

ZONGULDAK'IN İKİ NUMARALI KAZMACISI

ZONGULDAK'IN ÜÇ NUMARALI KAZMACISI

şeklinde bölge, bölüm ve kartiye ünitelerine teşmil edilmesi suretiyle yer altında ve yer üstünde çalışıp kendini gösterenlerin hepsine yapılan tercihlerin bir hayli yekûn teşkil eden kimseleri daha etkili ve randumanlı çalışma zorunluğu karşısında bırakacağı gibi, hem ölümlü ve hemde ölümsüz iş kazalarını önlemede bir hayli etkili olacağı gibi büyük miktarda istihsal ve randuman artışına tesir edeceği şüphesizdir.

Konu emniyet olması dolayısıyla memleketin büyük bir sorunu olan trafik kazalarında biraz olsun burada değinmek faydalı olacaktır.

Türkiye'mizde artan bir tempo ile vuku bulmaya devam eden ve büyük ölçüde mal ve can kaybına mâulolan trafik kazalarının oluşuna dikkat edildiği takdirde bütün bu olayların bir nedeni olduğu kanısına varılır. Bu nedenler kazayı meydana getirenlerin bilmedikleri kurallar değildir. Esasında nakil vasıtası kullananlar daha önce vasıta kullanma ehliyeti alma sınavında kendisine sorulan soruların hepsini bilirler. Fakat ehliyeti alıpta bizzat vasıta kullanma tatbikatı fiilen başlayınca kurallara riayetsizlikte başlar.

Mevcut yollarımızın durumu bu günkü ve yarınki trafiği karşılayacak kapasitede olmadığından şahıslar hayatlarının idamesi işlerinin görülmesi ve yaşantılarını sürdürebilmeleri ve bir işinde yapılabilmesi için

Daha önce ele aldığımız formüle benzer başka bir formülü bu konuya uyguladığımız zaman

$$\text{Hız} = \frac{\text{Mesafe}}{\text{Zaman}}$$

Yukardaki eşitlikte mesafe sabit kalınca geriye zaman faktörü kalıyor ki, zamanın azalmasıyla eşitlik temin edilmeye çalışılınca süratin azalması veya artması gibi bir durum icap ediyor. Böylece eşitlik sağlanıp denge temin edilmeye çalışılınca da şahıslar ekseri hallerde dar boğazı geçmek ve karşılaştığı müşkalâtı yenmek için süratli seyretmek mecburiyetinde kalıyorlar.

İşte mevcut yolların kapasitesi bu zorlamalar karşısında zayıflayınca eşitlikteki denge bozulup elim kazalar meydana geliyor. Memleket maddi manevi birçok zararlara uğruyor. O halde memleketin mevcut yollarını bu günkü ve yarınki trafiği karşılayacak hale getirdiğimiz takdirde şahısların, işleri arzu ettikleri gibi görülüp ve iyi bir şekilde sonuçlanınca fertler dar boğazı geçmek için süratli seyretmeyecekler bu sebepten dolayı da bu günkü gibi fazla olan kazalar olmayacaktır. Fakat bu konuda;

İnsanların mazileri, şahıs kusurları ve emniyetsiz şartlar ihmal edilmeyecek kadar önemli faktörler olarak üzerinde durulması

gereken nedenlerdir. Esasen fertlerin mazisi ve insan kusurlarının en çok gözüktüğü konu da zaten trafik konusudur. Bu hususlar aşağıdaki şekilde nitelenebilir.

a) İnsanların mazisindeki kusurlar; hastalık, unutkanlık ve dalgınlık gibi benzeri sebeplerdir. Bu sebepler hayat seviyesi yükselmiş, refah içinde olan toplumlarda ve bilhassa insan sağlığına fazla önem verilen ülkelerde bu ve buna benzer sorunlar halledilmiştir. Memleketimizde ise mal canın yongası mesabesindeki felsefenin elan geçerli niteliği karşısında, ayrıca insan sağlığının pek de kaale alınmadığı müddetçe bu gibi sebeplerden dolayı vuku bulan trafik kazaları devam edecektir.

b) Fertlerin; tekniğin icabettirdiği kuralara uymaması ve bilhassa bizim gibi geri kalmış ülkelerin büyük sorunları olarak nitelenebilir.

Bu konuya bir misal göstermek icabederse bundan (10-15) sene kadar önce memleketimizdeki çalışan kara nakil araçlarından olan motorlu taşıtlardan otobüslerin karserleri şimdiki gibi değildi. Motor aracın ön tarafında, tavanı basık kısaca şoförün sağ iki kişilik solu ise insan binmeğe müsait değilken bile yollarda vazife gören ve herkesien trafik kurallarına uymayı isteyen trafik polisi sanki kendisi değilmişcesine şoförün soluna azametle kuruluraktan biner. Bilâharede şoförle konuşmak suretiyle reflekslerine etki edecek davranışlarda bulunur. Tabiidir ki böyle hareket eden ne trafik polisi ve ne de şoför trafik kurallarına uymazlar. Böyle şahısların yanlış hareketlerinden dolayıda memleket büyük ölçüde vukubulan kazalardan zarar ve ziyan görür.

c) Şahısların veya hükmi şahısların meydana getirdikleri emniyetsiz şartlara gelince :

Bununda tipik örneği muayyen bir kilometre kat'edip çalışarak aşınan ve otomobilin bir parçası olan lâstiğinin trafik yasaları gereğince kullanılmaması lâzımken bizde ise böyle lâstiklere önce kaplama yapıp sırt geçirilir veya kesilince içine get koymak su-

retiyile ve hatta bu zayıf kısmın zayıflığını da peşinen kabul ederek etrafına tel, zincir gibi şeyler sarmak suretiyle kullanmaya devam edilir. Hal böyle olunca pektabii çalışma aşınan ve vazife görme niteliğini kaybetmiş araç ve gereçle işe devam edilmesi emniyetsiz şartların meydana gelmesi temin edilmiş oluyorki bu zamanlarda kazaların olmaması işten bile değil. Nitekim elim kazalarda bu ve buna benzer sebeplerden meydana geliyor.

d) Malzeme yorgunluğundan veya imalât hatasından mütevellit meydana gelen kazalar :

Bu nevi kazalar esasen pek büyük bir yekûn da teşkil etmemekle beraber ara sıra vuku bulurlar. İmalât hatasından dolayı olan kazalar her memlekette olur ve miktarları da azdır. Malzeme fabrikada imal edilirken kusurlu yapıpda görülmeyen kusuru ile piyasaya sürülünce böyle bir malzemenin meydana getirdiği kazaya imalât hatasından dolayı vukubulan kaza diyoruz ki bu tip kazalar kısa zamanda kendini gösterir. İkincisi ise yani malzeme yorgunluğundan dolayı vukubulan kazalara misal olarak; çalışma çalışma yorulup kırılan bir vagon dingilinin sebep olduğu birçok kazalar görülmüştür. İşte böyle olan kaza malzeme yorulması ile meydana çıkan ve imalât hatasından dolayı meydana gelen kazadan daha geç kendini gösterir.

Sonuç : Yukarıda izah olunan mevcut sorunlarının hal çaresi :

Halihazır yolların kapasitesini gelişil gidışli yapmak suretiyle arttırıp iniş ve yokuşu azalmak suretiylede yollarımızın istikametini düzeltip, meylini düşürdüğümüzde, dönemeçleri vasıtaların süratlerine cevap verecek nitelikte yaptığımız takdirde ve buna ilâveten de vatandaşların bilgi ve kültürünü de istenilen seviyeye çıkardığımız takdirde, ayrıca bu gibi işlerden anlayan denetim ve gözeticilerle işler kontrol altına alındığında bu tip kazaların da adetlerinin azalacağı gibi memleketin maruz kalacağı maddi ve manevi zararların miktarlarında önemli ve hissedilir derecede düşmeler görülecektir,